

CHIRURGIE

Nutrice u chirurgických nemocných

Prof. MUDr. Mojmír Kasalický, CSc.

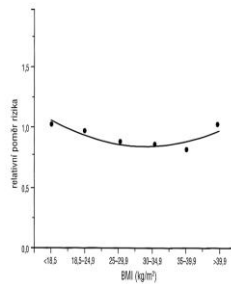

Nutrice

- U hospitalizovaných je určována lékařem jako součást terapie
- Dobrý výchozí nutriční stav je jednou z hlavních determinant úspěšné léčby většiny těžších onemocnění
- Křivka rizika úmrtí při závažném onemocnění v závislosti na BMI má charakter písmene „J“

Závislost mortality a BMI u kriticky nemocných. Upraveno podle Akhroufi et al.:
Effect of obesity on intensive care mobility and mortality: a meta-analysis. Crit Care Med
2008

Nutrienty – složky výživy

• <u>Makronutrienty</u>	• <u>Mikronutrienty</u>
– Sacharidy	– Minerály
– Lipidy	– Stopové prvky
– Proteiny	– Vitamíny

Nutrienty – složky výživy

- Vitamíny hydrosolubilní
  - B1 - Thiamin
  - B2 - Riboflavin
  - B6 - Pyridoxin
  - B12- Cyanokobalamin
  - C - kys. Askorbová
  - H - Biotin
  - Kys. Nikotinová
  - Kys. Pantotenová
- Liposolubilní
  - A - Retinol
  - D - Kalciferol
  - E - Tokoferol
  - K Fytochinon

Nutrienty – složky výživy

- Stopové prvky
  - Železo
  - Jód
  - Chróm
  - Měď
  - Selen
  - Zinek
  - Fluor
  - Kobalt
  - Molybden
- Voda

Význam nutriční podpory a metabolické optimalizace by se měl přesouvat do předoperačního období.

- Malnutrice + adaptační hypometabolizmus organismus po operaci:
  1. nemobilizuje potřebné substráty a nesyntetizuje nové tkáně dostatečně rychle
  2. prohloubení energetického a proteinového deficitu vede k imunitnímu oslabení a vzniku zejména infekčních pooperačních komplikací

- Rizikem protražovaného katabolizmu je imunosuprese a fatální ztráta endogenního proteinu

- Umělá nutriční podpora
  - Nízká proteosyntéza
  - Malnutrice
  - Předpoklad dlouhého hladovění (5-7 dnů)
  - Velký katabolizmus

Nutriční podpora

- Nutriční podpora je indikována v případě hrozící malnutrice, nebo u malnutričních nemocných, kteří nejsou a nebudou dostatečně přijímat potravu po dobu delší než 10 dní.
- Při výběru nutriční podpory se snažíme vždy o co nejvíce fyziologický způsob.
- Pokud není kontraindikace, volíme vždy enterální cestu.

Nejčastěji používaná kritéria pro zahájení nutriční podpory:

- Albumin < 35 g/l
- Prealbumin < 0,2 g/l
- Transferin < 2,0 g/l
- Ztráta váhy > než 10% za posledních 6 měsíců
- lymfocyty <1500

Malnutrice

- „Stav výživy, kdy deficit, ale i přebytek nebo nerovnováha energie, proteinů a ostatních nutrientů způsobuje měřitelné vedlejší účinky na tkáň či formu těla, jeho funkce a výsledný klinický stav.“
  - Podvýživa
  - Obezita
- Karence = nedostatek jednotlivých nutrientů

V praxi: Malnutrice = Podvýživa

- Snížený p.o. příjem (nechutenství, poruchy vědomí)
- Poruchy resorpce (IBD, sy krátkého střeva)
- Poruchy digesce (st.p. gasrektomií, pakrektomií)
- Poruchy metabolismu (Hepatální, kardiální, renální)
- Zvýšený energetický výdej (píštěle, sepse, trauma)
- Psychické faktory (bolest, úzkost)
- Léčebné faktory (operace)
- Režimové faktory (lačnění, nevhodný denní režim)
- Věk

Typy podvýživy

- Marasmus
  - Energetická malnutrice, hladovění
  - Postupný symetrický váhový úbytek vedoucí ke kachexii
- Kwashiorkor
  - Proteinová malnutrice
  - Nedostatek nebo rychlé odbourávání bílkovin, především svalové hmoty (stresové hladovění)

Hodnoty svědčící o malnutrici

- Úbytek hmotnosti
  - za 1 měsíc 5%
  - za 6 měsíců 10%
- Kožní řasa nad tricepsem
  - Muž - 3,5 mm
  - Žena - 7,0 mm
- Obvod paže
  - Muž - 19,5 mm
  - Žena - 15,5 mm
- Index kreatinin : výška
60-80% normy

Srovnání prosté a stresové malnutrice

	Prostá malnutrice	Stresová malnutrice
Vznik	týdny až měsíce	dny
Hmotnost	snížená	normální až zvýšená
Tuková hmota	snížená	snížená, normální i zvýšená
Svalová hmota	jen mírně snížená	velmi snížená
Sérové bílkoviny	normální	výrazně snížené
Proteiny akutní fáze	normální	zvýšené
Příklad	stařecká kachexie	sepsy, trauma

Protein-energetická malnutrice

- U nemocných
  - Vážné onemocnění, těžší operace, septický stav, krvácení,
  - Snížený příjem
  - Zvýšený katabolismus
- Deplece
  - Makronutrientů
  - Mikronutrientů

Porovnání enterální a parenterální výživy.

- Enterální a parenterální výživa nejsou „konkurentní“, ale „spolupracovníci“.
- Oba způsoby mají své výhody a nevýhody.
- Pokud není enterální výživa kontraindikována, volíme vždy enterální přístup.

Srovnání enterální a parenterální výživy.

Nutriční podpora	+	-
Enterální	<ul style="list-style-type: none"> - fyziologická cesta - zachována výživa střeva - nižší náklady - Minimální riziko komplikací 	<ul style="list-style-type: none"> - průjmy - zvracení - riziko aspirace
Parenterální	<ul style="list-style-type: none"> - definovaný přísun jednotlivých živin - rychlá úprava příp. metabolického rozvratu - lze i při úplném chybění tenkého střeva 	<ul style="list-style-type: none"> - nefyziologický přístup - komplikace (při zavádění katetru, metabolické, septické, jaterní insuf.) - vyšší náklady

Algoritmus podávání umělé výživy

- Potřeba umělé výživy
  - aktuální nebo hrozící malnutrice
- Trávicí trakt - nefunkční - parenterální výživa
  - funkční - enterální výživa
- Možná a častá kombinace obou typů UV (EV-výživa střeva, PV-startovací, EV a PV na dosažení hyperkalorické UV)

Rámcová denní potřeba základních složek výživy a minerálů

Voda	30–40 ml/kg
Energie	25–30 kcal/kg
Glukóza	2–6 g/kg
Tuk	1–1,5 g/kg
Aminokyseliny	1–1,5 g/kg
Natrium	1–2,5 mmol/kg
Kalium	1–2,5 mmol/kg
Kalcium	0,05–0,1 mmol/kg
Hořčík	0,1–0,2 mmol/kg
Fosfor	0,4 mmol/kg

Enterální výživa

- Podání farmaceuticky připravených výživných roztoků do trávicího traktu
- Podání:
  - p.o. - „sipping“
  - různými sondami

Indikace enterální výživy

- Gastroenterologická onemocnění - IBD
- Poruchy vědomí, polykání - CMP
- Onkologická onemocnění
- Psychiatrická onemocnění (anorexie, deprese)
- ORL onemocnění
- Stomatochirurgie

Kontraindikace enterální výživy

Absolutní

- Náhlá příhoda břišní
- Akutní krvácení do GIT
- Mechanický ileus
- Šokový stav
- Těžká hypoxie
- Těžká acidóza

Relativní

- Akutní pankreatitida
- Těžký průjem
- Vysoko umístěná enterokutánní píštěl

Výhody enterální výživy

- Stimulace střevní motility
- Udržení hepatobiliárního oběhu
- Stimulace tvorby hormonů GIT
- Levnější než parenterální výživa

Formy enterální výživy

Enterální výživa				
Perorální nutriční doplňky				
Sondová výživa	Gastrická	nazogastrická		
		faryngostomie		
		ezofagostomie		
	Duodenální	gastrostomie	perkutánní endoskopická (PEG)	
			radiologicky asistovaná (RAG)	
		chirurgická		
Jejunální	nazoduodenální			
	extendovaná gastrostomie			
	perkutánní (J-PEG)	nazojejunální		
chirurgická		přímý přístup katérová tenkou jehlou		

Složení enterální výživy

- 50-60 % energie ve formě sacharidů a 30-40 % energie ve formě lipidů
- Polymerní výživa - nutričně definované diety
  - do 400 mOsmol/l
- Oligomerní výživa - nízkomolekulární, chemicky definované diety
  - Nad 450 mOsmol/l
- Vlákna

Úprava střevní flóry

- Udržení fyziologické střevní mikroflóry
- Dlouhodobá ATB terapie → střevní dysmikrobie → přerůstání patogenů
  - Průjmy
  - Sepse z bakteriální translokace
- Probiotika a prebiotika

Probiotika

- Živé fyziologické mikroorganismy zažívacího traktu prospěšné pro zdraví hostitelského organismu
  - E.Coli, Lactobacillus, bifidobakter
  - Sacharomycety, enterokoky, laktokoly ...
- U nemocných
  - dlouhodobě léčených ATB
  - při radioterapii
  - Imunosupresi
  - po operaci na GIT

Prebiotika

- Oligosacharidy nestravitelné v žaludku a tenkém střevě
  - Štěpeny střevními bakteriemi → vznik mastných kyselin
→ příznivé prostředí pro růst střevních bakterií
- Inulin, laktulóza

Cíl parenterální výživy

- Dlouhodobě udržet uspokojivý nutriční stav a vnitřní prostředí u pacienta, vyžadujícího nutriční podporu parenterální cestou.

Parenterální výživa.

- Způsob podání živin do cévního systému mimo zažívací trakt
  - Představuje nefyziologickou cestu dodávky živin a energie
- V případě → nelze použít plně enterální výživu
  - parenterální výživu lze využít jako doplněk enterální výživy, kterou nejsme schopni pokrýt energetické nároky organismu
- Kombinace enterální a parenterální výživy
  - Nefunkční zažívací trakt je indikací k podávání plně parenterální výživy.

Parenterální výživa - indikace.

- Syndrom krátkého střeva:
  - stav po rozsáhlých střevních resekcích, vysoké stomie, střevní píštěle
  - střevní stenózy, ileozní stavy,
- Nespecifické střevní záněty, postradiační enterokolitida
- poruchy digesce, malabsorbce, těžké průjmy, zvracení
- Akutní pankreatitida
- Jaterní insuficience

Parenterální výživa - kontraindikace

- Zcela funkční zažívací trakt
- Terminální stav pacienta
- Odmítnutí nutriční podpory ze strany nemocného

Cesty podání PV

- Do periferní žíly:
  - po dobu kratší než 7-10 dnů
  - roztoky s omolaritou <1200 mOsmol/l
- Do centrální žíly:
  - ostatní případy

Parenterální výživa do centrální žíly

- Lze podávat koncentrované roztoky
- Nejčastěji se používá vena subclavia, a vena jugularis
  - konec kanyly je umístěn v horní duté žíle
- Výjimečně kanylace v. femoralis:
  - konec do dolní duté žíly,
  - vyšší % infekčních komplikací

Centrální žilní vstupy pro parenterální výživu

- k zavedení se užívá Seldingerova metoda
- Kanyly z polyuretanu, silikonu
- Speciální kanyly potažené antibakteriální vrstvou (antibiotiky, stříbrem)
- Tunelizovaný katetr či venózní port (pro dlouhodobé podávání PV)

Systémy parenterální výživy.

- Multibottle systém – zastaralý
  - vyšší cena, riziko zanesení infekce, zátěž personálu,
  - samostatné podávání jednotlivých živin vede k jejich zhoršené utilizaci
  - častější inkompatibility, nedodržení přípustných koncentračních poměrů

Systémy parenterální výživy

- All-in-one receptury připravené v lékárně
  - Výhoda vysoká variabilita,
  - připravené pro konkrétního nemocného,
  - expirace cca 7 dnů
- **All-in-one komerčně vyráběné**
  - 2-3 komorové
  - Výhoda dlouhá doba expirace
  - vyhovují pro stabilizovaného nemocného

Výhody podávání parenterální výživy ALL in one systémem.

- Lepší utilizace jednotlivých živin
- Nižší výskyt metabolických komplikací
- Menší riziko infekce
- Volnější možnost rehabilitace
- Nižší cena
- Menší nároky na personál

Schéma podávání parenterální výživy.

- Cyklicky - noční metabolický klid - sleduje fyziologický příjem potravy, v nočních hodinách infuze krystaloidů, event. uzavřená kanyla
- Krevní testy ráno na lačno !!!
- Domácí parenterální výživa tvoří výjimku (co nejmenší omezení pacienta)

Stanovení potřeby sacharidů.

- Minimální množství tlumící ketogenezi a snižující katabolismus proteinů 150 g/den
- CNS spotřebuje 100-120 g/den
- Erytrocyty, dřeň ledvin 36 g anaerobní glykolýza - laktát
- denní dávka glukózy v PV je 0,1g/kg/hod (170 g G na 70 kg hmotnosti a den)
- ve stresové situaci dávka 150-200 g/24 h
- rychlost přívodu ne více než 0,5g/kg/h

Tuky

- zásadní zdroj energie (25-40% dodané energie)
- DDD pro dospělého je 1-2 g tuku/kg t.hm.
- rychlost podání je 100-150 mg tuku/kg/hod.
- vysoký energetický obsah 37kJ (9 kcal/g).
- při jejich oxidaci nedochází díky jejich nízkému respiračnímu kvocientu k hyperprodukci oxidu uhličitého
- důležitý zdroj energie ve stresové situaci, kdy organismus trpí inzulínovou resistencí

Stanovení potřeby aminokyselin.

- AMK mohou být použity pro výstavbu proteinů nebo jako energetický substrát.
- 1 g proteinu = 17,2 kJ
- pro výstavbu lze využít AMK pouze pokud jsou doplněny energií
  - Na 1 g N 1000-1500 kJ
- Běžná denní dávka 0,7 - 1 g / kg
  - denní dávka v katabolickém stavu 1,3-2,0 g/kg
- maximální rychlost podání 0,1 g AMK/kg/h

Ztráty dusíku za 24 hodin.

- Za normálních podmínek extrarenální ztráty N 2g
- při polytraumu, sepsi ztráty N 20 g
  - těžký dusíkový katabolismus-rozpad svalových bílkovin a plasmatických proteinů
  - 1 g N - 6,25 proteinů - 25 g svalové hmoty
  - 20 g N- 125 g proteinu - 500 g svalové hmoty
- Katabolický $N(g)=U \cdot V \cdot 0,028 \cdot 1,2 + Z$
  - U koncentrace urey v moči v mmol/24 h
  - V diureza za 24
  - 0,028 = faktor přepočtu mmol urey na g urey
  - 1,2 = faktor korigující hodnotu celk. dusíku (urea činí 80% celkového dusíku)
  - Z ztráty dusíku v g za 24 h extraren. cestou

Důsledky katabolismu proteinů

- Úbytek svalstva (300 g/24 hod)
- Oslabení dechového svalstva
- Hypoventilace, hypoxie, energetický deficit
- Bronchopneumonie
- Deplece albuminu pod 30,0 g/l
- Poruchy rozložení tekutin v intersticiu a intravasálním prostoru

---

Komplikace PV

- Spojené s kanylací žilního systému
  - Ze zavádění CŽK
  - Infekční: katetrová seps
  - Tromboembolismus
- Metabolické
- Orgánové

Metabolické komplikace parenterální výživy.

- Riziko přetížení organismu energetickými substráty
- Nadměrná exkrece dusíkatých katabolitů a hyperfiltrace v ledvinách
- zatížení jater
- porucha sacharidové tolerance
- vzestup energetického výdeje s následným zatížením cirkulace a ventilace

---

Metabolické komplikace parenterální výživy.

- Poruchy metabolismu bílkovin:
  - nevyvážené AMK roztoky
    - Porucha ABR
    - Porucha jaterních funkcí
  - Zvýšený přívod
    - Zvýšená diureza
    - Hypertonická hydratace
  - Hyperazotemie u septických nemocných při snaze o udržení vyrovnané dusíkové bilance

---

Metabolické komplikace parenterální výživy.

- Poruchy metabolismu tuků:
  - nadměrná dávka TG s MCT:
    - Toxické postižení CNS
    - Hypertermie
    - Poruchy ABR
    - Ketoacidóza
  - Koloidní syndrom- teplota, třes, zrudnutí, bolest hlavy, bolest na prsou, pachuť v ústech

---

Metabolické komplikace parenterální výživy.

- Poruchy metabolismu cukrů:
  - Hyperglykemie
    - při překročení utilizační rychlosti, nebo při inzulinové rezistenci,
    - u diabetiků
    - při těžkém stavu s nadprodukcí kontrainzulinárních hormonů

Metabolické komplikace parenterální výživy.

- Poruchy metabolismu cukrů: Hypoglykemie
  - při náhlém přerušení infuze
  - Při přetrvávajícím působení endogenního, nebo exogenně podávaném inzulinu
  - Může být přehlédnuta u pacientů v kritickém stavu !!!

Orgánové komplikace GIT

- Porucha jaterních funkcí
  - při vyloučení perorálního příjmu chybí přirozený stimulační vliv na vylučování žluče.
    - Dochází k cholestáze a vzniku cholelithiázy.
  - K jaterní steatóze dochází při nadměrné syntéze triacylglycerolů při přítomné hyperinzulinémii, která může být vyvolána nadměrným přívodem roztoků cukrů
  - Laboratorně dochází k vzestupu aktivity jaterních enzymů a koncentrace bilirubinu.
  - Tato porucha je většinou benigní a po úpravě parenterální výživy dochází k normalizaci jaterních testů.

Orgánové komplikace GIT

- Poruchy funkce střeva
  - Dochází k narušení funkční a morfologické integrity GIT
  - Oslabuje se imunologická i neimunologická funkce střeva proti střevnímu obsahu,
  - Dochází k zmnožení patogenních mikroorganismů ve střevě a díky atrofii střevní sliznice k jejich přestupu do krevního oběhu

---

Parenterální výživa - strategie.

- Optimální složení pro daného nemocného
- Energetický obsah a celkový objem živin.
- Potřebu a rychlost podání jednotlivých živin (aminokyseliny, cukry, tuky)
- Potřebu a rychlost ostatních látek. (minerály, vitamíny, stopové prvky)

Metabolismus při akutních onemocněních- reakce na kritický stav.

- 1.hypometabolická fáze : reakce následující po traumatu, operaci, krvácení, endotoxinovém šoku
  - potlačení metabolické aktivity tkání
- 2.hypermetabolická fáze : nastupuje cca za 48 h.
  - zvýšená potřeba energetických substrátů rychlé spotřebování zásob proteinů a po obnovení oxidace MK tukových rezerv

---

Význam nutričního stavu pro hojení

- **Zánětová reakce podmiňuje charakteristickou změnu metabolismu**
- Hojení = proteosyntetický proces
- Malnutrice zhoršuje výsledek operace
  - Nedostatečná funkční rezerva objemu proteinů → přechodná pooperační ztráta bílkovin → kritické snížení imunitní aktivity → infekční komplikace

---

Hojení a místní metabolická reakce

- **Hojení - obnovení porušené homeostázy organismu:**
  - Eliminace aktivních forem kyslíku
  - antigenních buněčných fragmentů
  - Obnovení celistvosti tkání a přirozených bariér
- **Fáze:**
  - **Hemostáza**
    - koagulum
  - **Reaktivní fáze - zánět**
    - likvidace volných radikálů, narušených molekul proteinů a buněčných fragmentů
  - **Proliferační fáze**
    - angiogeneze, fibroplázie, epitelizace
  - **Jizvení**
    - resorpce granulační tkáně, reorganizace kolagenových fibril

---

Nutriční podpora a hojení

- V případě malnutrice je vhodná dvou týdenní nutriční příprava nemocného
- Maximální stimulace proteosyntézy - 1,5-2,0 g aminokyselin na kg hmotnosti
- Hladovění několik dnů před operací je patrně významnějším rizikovým faktorem než celková deplece netukové hmoty organismu
- Čím větší operační zátěž, tím je kladen větší důraz na stabilitu normoglykémie za cenu kontinuálního podávání inzulinu
  - (časté kontroly glykémie)

Smyslem pooperační nutriční podpory
 → **stimulace proteosyntézy**
 → **snížení ztráty vlastní proteinové hmoty**

- U nemocných s dostatečnou nutriční rezervou převládá riziko PV nad jejím benefitem
- Při indikované PV je rizikem „podvyživování“ pacientů na umělé nutriční podpoře
- Proteinově/energeticky deficitní nutriční podpora krytá inzulinem → normoglykémie →
  - snížení mobilizace vlastních energetických zdrojů
  - Hypoaminoacidaemie
  - **Poruchy hojení**

Závěr

- Podávání PE výživy u většiny nemocných po operaci může být riziková/škodlivé
- Malnutrice /snížený předoperační příjem stravy i v řádu několika dnů - rizikové faktory vzniku komplikací
- Nutriční péče na chronicky nemocné
  - IBD, radioterapie, imunodeficience, ...
- ERAS (Fast Track)

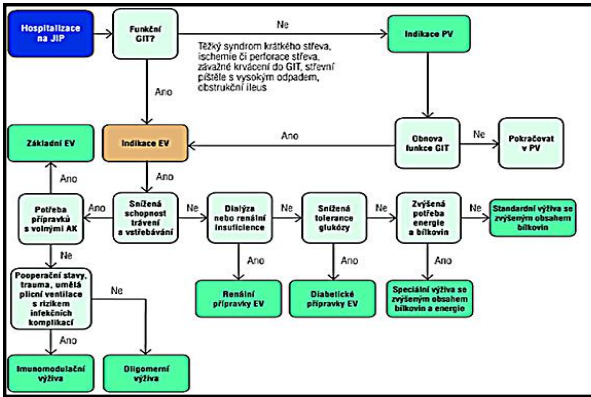
